

Hegel i Nietzsche. U trećem poglavlju nastoji se odrediti pojam mira, osobito pozivajući se na Galtunga i Czempiela. Ovaj zadnji definira mir kao »proces smanjivanja sile i uvećavanja pravde i slobode«. U četvrtom poglavlju je riječ o temeljima etike mira. Osim kraćeg racionalnog i naravnoetičkog osvrtta autor ističe biblijsku podlogu mira, posebice novozavjetnu. U nekoliko točaka iznesene su temeljne biblijske ideje.

Drugi dio je mnogo opširniji i nosi naslov »Opća strategija mira«. U ovom dijelu je težište knjige. Ne može se govoriti o miru dok nije uklonjen rat. Stoga prvo i najduže poglavlje ovoga drugog dijela govori o »miru prevladavanjem rata«. Tu je riječ o tzv. »pravdom ratu«, o »prigovoru savjesti«, o atomskom naoružanju i modernom ratu te o čimbenicima koji vode ratu (ideologije, emocionalne slike o neprijatelju, apsolutnost zahtjeva, ekstremi i polarizacije itd.) te o načinima kako da ne dođe do rata. Autor veoma važnu ulogu pridaje stilu obiteljskog života, obitelji kao »vratima koja vode čovječnosti mira«.

Govor o ratu i miru uključuje tako i govor o sukobima i o načinima njihova razrješavanja. Tomu je posvećeno drugo poglavlje. Uz razne oblike pregovora, kompromisa i pravnih normi osobito je interesantan dio o tzv. »društvenoj (socijalnoj) obrani«. Iako je pojam diskutibilan kao miroljubiva alternativa nasilnih metoda, barem zasa da u nekim zemljama, čini se da ćemo ubuduće morati sve više koristiti takve oblike »obrane«, želimo li izbjeći nasilne sukobe, a krajnje je vrijeme da im se već jednom stane na kraj.

Treće poglavlje posvećeno je pozitivnim sadržajima mira. U takve sadržaje autor ubraja pravdu, posebice poštivanje ljudskih prava, pozitivno djelovanje raznih međunarodnih ustano-

va i organizacija te pravedne međunarodne trgovinske odnose.

Četvrto i posljednje poglavlje obrađuje odgoj za mir, jer »budući da ratovi počinju u glavama ljudi, i briga oko mira mora početi u glavama ljudi«, kako to stoji u dokumentu o utemeljenju Unesca. Riječ je o odgoju za nenasilje, pravdu, ljubav, slobodu, istinu, partnerstvo i suradnju, samodisciplinu itd., i to osobito »learning by doing«, tj. učeći praksom.

Veoma toplo preporučujemo ovu knjigu, ne samo jer je autor »naše gore list« nego, prvenstveno, jer je knjiga sjajan uvod u moderna etička pitanja u vezi s problematikom mira danas. Nitko se danas ne može odgovorno oteti tim pitanjima, pogotovo ne kršćanin (usp. G et S br. 1).

Knjiga bi zaslužila i hrvatski prijevod.

MARIJAN VALKOVIĆ

HILDE SCHMÖLZER, Phänomen He-xe. Wahn und Wirklichkeit im Lauf der Jahrhunderte, Herold, Wien-München 1986, str. 168.

»Fenomen vještica« je žalosna i tragična tema u povijesti evropske civilizacije. Čarobnjaštvo je u raznim oblicima prisutno u svim kulturama i svim vremenima, ali u povijesti evropske civilizacije ono se kristaliziralo i u tipičnom »fenomenu vještica« sa svojevršnim arsenalom vjerovanja i praksa i, na žalost, procesa mučenja i spaljivanja.

Literatura o temi je obilna. Kod nas podsjetimo samo na veliko djelo Vladimira Bayera »Ugovor s davlom. Procesi protiv čarobnjaka u Evropi a napose u Hrvatskoj« (Zagreb 1969.).

Austrijanka Hilde Schmölzer (studij publicistike i povijesti umjetnosti) je do sada objavila nekoliko djela. Knjiga pred nama »Fenomen vještica. Zablude i zbilja tijekom stoljeća« svjedo-

či o spisateljici koja zna marljivo skupiti građu i vješto i živo je prikazati, tako da se knjiga čita »na dušak«.

U šesnaest poglavlja (i više manjih jedinica) autorica daje panoramski pregled raznih aspekata i popratnih pojava, realnih ili mogućih uzroka ovoga tužnog »fenomena«: čarobnice u poganstvu, mlado kršćanstvo, srednjovjekovna krivovjerja i inkvizicija, »Malj koji ubija vještice«, žena u srednjem vijeku, procesi i njihova praksa, progono, branioci i protivnici procesa, »crne mise« i moderni oblici čarobnjaštva i »vještica«.

Knjiga je napisana iz feminističke perspektive. U progono vještica ona vidi u prvom redu muško nasilje i neprihvaćenu seksualnost u njezinoj osjetnoj sferi, što žena na poseban način simbolizira. Autorica također prikazuje tijesnu vezu između progona krivovjeraca i progona vještica. Poznato je da su u krivovjerskim pokretima srednjega vijeka žene bile dobro zastupljene. U širem povijesnom pregledu ona vidi ogromnu promjenu u razvoju civilizacije kad se općenito prešlo od sistema majčinskog prava na očinsko. Prevladao je naglasak na funkcionalnom i uspješnom djelovanju (Leistung) i nastalo je privatno vlasništvo. U tom kontekstu žena je stavljena u podređen položaj.

Podaci skupljeni u knjizi su vrlo korisni. O nekim zaključcima daje se diskutirati. Ako je tako tijesna veza između progona krivovjernih i progona vještica, kako to da u klasičnoj zemlji inkvizicije kao što je Španjolska jedva je poznat »fenomen vještica«? A i opći dojam kao da se najvećim dijelom radilo o ženama u tim procesima čini se da je prenaglašen. Prošle godine bila je u Austriji (Riegersburg) izložba »Vještice i čarobnjaci«. Ona je pokazala da je u tim procesima stradao i dobar dio muškaraca. Osim toga, vrhunac progona nije bio u srednjem vijeku nego u cvatu renesanse i kasnije. Problem je,

čini se, kompleksniji negoli je to u knjizi prikazano.

No ostaje činjenica da je to bila teška zabluda s tragičnim posljedicama za velik broj ljudi, osobito žena. Ujedno su progono vještica školski primjer mogućnosti velikih promjena u svijesti ljudi, o čemu osobito vodi računa socijalna psihologija. To je bolni »memento« i za naše vrijeme, ujedno i poticaj kršćanima da nikad ne zaborave na neke temeljne vrijednosti Evanđelja kao što su ljubav i milosrđe.

MARIJAN VALKOVIĆ

LEBEN ZU GÄNZE. Das Leib-Seele-Problem. Herausgegeben von G. Pöltner und H. Vetter, Herold, Wien-München 1986, str. 128.

Ova knjižica sadrži sedam referata održanih u proljeće 1985. na »Bečkoj katoličkoj akademiji«, posvećenih problemu odnosa »duša i tijelo«: »Život prema cjelini. Problem duša-tijelo«.

Problem se provlači kroz cijelu povijest filozofije, a u novo vrijeme postao je akutan otkako je Descartes naglasio dualizam u čovjeku, svodeći duhovnu dimenziju čovjekovu na »res cogitans«, a tijelo na »res extensa«. Radovi sadržani u ovoj knjizi žele prebroditi taj dualizam, jer konačno se radi o poimanju samoga čovjeka kao čovjeka.

Problemu se prilazi, kako je i nužno, s više pozicija: filozofske, teološke, antropološke, u svjetlu evolucije, analitičke filozofije i psihoanalize. Autori priloga su G. Pöltner, A. K. Wucherer-Huldenfeld, R. Schulte, B. Weismahr, F. Inciarte, F. Ricken i H. Vetter. Bilo bi poželjno da je u knjizi dan i neki podatak o autorima.

Iz svega proizlazi da je danas prevladan načelni dualizam između »duše« i »tijela«. Polazeći i od jednog i od drugog pojma imamo uvijek pred sobom čitava čovjeka, koji se čitav očituje i na